

Голові разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 68.032.2025
в Одеському національному
університеті ім. І. І. Мечникова
доктору історичних наук,
професору, завідувачці кафедри
археології, етнології та всесвітньої
історії Одеського національного
університету ім. І. І. Мечникова
Сминтині Олені Валентинівні

ВІДГУК

офіційного опонента **Грубінка Андрія Васильовича**, доктора історичних наук,
професора, професора кафедри теорії права та конституціоналізму
Західноукраїнського національного університету на дисертаційну роботу
Самофатова Михайла Ігоровича на тему: **«Італія в політичних та
економічних євроатлантичних інтеграційних процесах (1945 - 1999 рр.)»**,
подану на здобуття ступеня доктора філософії (в галузі історії) за спеціальністю
032 «Історія та археологія», галузь знань 03 «Гуманітарні науки»

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Дослідження проблематики країнознавчих аспектів європейської та євроатлантичної інтеграції в сучасній українській історичній науці не втрачає науково-практичної значущості, адже вивчення історичного досвіду участі окремих держав Європи у зазначених багатогранних аспектах від їх початку у 1940-х роках до сьогодення дозволяє використати значний зарубіжний досвід для оптимізації входження України до складу відповідних міжнародних структур, якими є НАТО та Європейський Союз, пізнати особливості розвитку цих міжнародних інтеграційних об'єднань на різних етапах розвитку новітньої системи міжнародних відносин. Цінність дослідження саме повоєнних

десятиліть історії зарубіжної держави для України в стані війни, здійсненого Михайлом Самофатовим, полягає в можливості поглибленого пізнання досвіду євроатлантичної інтеграції Італії в умовах повоєнної відбудови, еволюції політичної системи, трансформації економіки та складних суспільних процесів на етапі подолання поствоєнної національної травми, врегулювання численних внутрішніх проблем в контексті виходу держави на новий міжнародний рівень. Дослідження досвіду зовнішньої політики Італії на євроатлантичному напрямі дає можливість більш об'єктивно осмислювати сучасну позицію цієї держави в умовах необхідності міжнародної підтримки України на її шляху до членства в ЄС і НАТО, протистояння зовнішній військовій агресії, та моделювати основні вектори українсько-італійського співробітництва на перспективу.

З огляду на зазначене вважаємо представлену дисертаційну роботу Самофатова Михайла Ігоровича «Італія в політичних та економічних євроатлантичних інтеграційних процесах (1945 - 1999 рр.)» актуальною, відповідною сучасним напрямам розвитку історичних досліджень та міждисциплінарних студій.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконане в межах комплексної науково-дослідної теми кафедри археології, етнології та всесвітньої історії факультету історії та філософії ОНУ імені І. І. Мечникова №351 «Застосування методів інтелектуальної історії в гуманітарних науках: контекстуальний підхід до вивчення текстів».

3. Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому і оформлення.

Структура дисертації є логічною, відповідає меті та завданням дослідження, спрямована на розкриття теми, що забезпечує цілісність, системність, послідовність викладу матеріалу і доведеність результатів.

У вступі обґрунтовано актуальність, визначено мету і завдання дослідження. Його хронологічні та географічні межі враховують специфіку

трансформацій зовнішньої політики Італії в умовах участі в євроатлантичній інтеграції. На стор. 19 описано застосовану методологію дослідження, яку сформували такі спеціально-історичні методи, як історико-генетичний, історико-синхронний та історико-системний методи. Чітко визначено наукову новизну і практичне значення роботи.

У Розділі 1 традиційно подано аналіз історіографії і джерельної бази дослідження. Достовірність його результатів підтверджується опрацюванням широкої і різноманітної джерельної бази. Сформульована авторська класифікація джерел (підрозділ 1.2.) включає архівні документи, офіційні публікації, наративні джерела (передусім, мемуари визначних політиків та дипломатів), статистичні видання і періодичну пресу. Автором опрацьовано значну кількість наукових праць попередників та сучасних авторів з проблематики історії участі Італії в євроатлантичних інтеграційних процесах. Привертає увагу детальний аналіз напрацювань італійських дослідників (підрозділ 1.2.). Здобувач також окреслив здобутки сучасної американської, британської та української історіографії.

У Розділі 2 дисертаційної роботи висвітлено історичні витоки та особливості виділеного автором першого періоду участі Італії в євроатлантичній інтеграції (1949 - 1962 рр.). Вказаний період визначений автором як «золотий вік» в повоєнній історії країни, який відзначився поверненням країні вагомому міжнародного статусу. Ідеться насамперед про відродження економіки та участь в першому етапі європейських інтеграційних процесів (стор. 83), біля джерел яких стояла Італія.

Розділ 3 містить дослідження зовнішньої політики Італії в рамках євроатлантичної інтеграції у зазначений період 1963 - 1987 рр. Ідеться про історичні події від участі в Карибській кризі, «лівого повороту», внеску в розбудову східної політики, становлення НАТО та європейської фінансової системи, в яких Італія взяла активну участь, до реформування європейських інституцій як нової стадії європейської інтеграції кінця 1980-х років.

Дослідником констатовано, що численні внутрішньодержавні проблеми вдалося певним чином врівноважити участю в співробітництві з країнами ЄЕС і НАТО.

У розділі 4 представлено огляд нового етапу участі Італії в євроатлантичних інтеграційних процесах (1989 - 1999 рр.), яку охарактеризовано як епоха «інституційної консолідації» (стор. 183). Предметом окремого аналізу дослідника стали питання євроінтеграційних реформ в Італії, участь Італії в миротворчих операціях НАТО та ООН, політиці Риму в рамках розширення ЄС і НАТО. Усе це розглянуто в контексті перипетій внутрішньополітичних процесів розвитку італійської державності.

Висновки дисертаційної роботи повністю відповідають визначеним меті і завданням, спрямовані на їх досягнення та вирішення, а наведені в них твердження є обґрунтованими, самостійними та логічно викладеними. Помітний магістральний підсумок дослідження про те, що євроатлантична інтеграція створила сприятливі умови для відновлення і розвитку Італії у повоєнні десятиліття в когорті провідних держав-членів ЄЕС, ЄС і НАТО. За висновками автора, Італія за своїм впливом на стратегічні процеси розвитку обох організацій займала позиції держави «середньої ваги» (стор. 189), але її роль насамперед у представництві європейського Півдня стала незамінною. Новий етап євроатлантичної інтеграції, що розпочався у 1990-х роках, відкрив перед державою нові можливості, насамперед впливу на Балканах та в Східній Європі.

Список використаних джерел та літератури відповідає виду і проблематиці наукової роботи, є інформативним та логічно структурованим.

4. Основні наукові результати дослідження, отримані автором, та їх новизна.

Предмет дослідження – «політичні та економічні аспекти участі Італії в євроатлантичних інтеграційних процесах» (с. 18) розкрито в контексті ґрунтовного аналізу загального історичного процесу розвитку Італії та системи міжнародних відносин другої половини ХХ ст. Фактично представлений

рукопис є результатом першого в українській історіографії комплексного дослідження вказаної проблеми монографічного рівня, що поряд із залученням до наукового аналізу значної кількості відкритих для публічного огляду історичних документальних джерел (більшість - італійською мовою), серед яких - численні джерела з архівів Італії та США, підтверджують новаторський та оригінальний характер дисертаційної роботи. Автором роботи запропоновано оригінальну періодизацію історії євроатлантичної інтеграції Італії як цілісного історичного процесу. У процесі дослідження знайшли опрацювання такі наукові проблеми: формування євроатлантичного курсу Італії упродовж 1949 - 1962 рр.; Італія як міжнародний посередник між Заходом і Сходом у 1963-1987 рр.; інституційне зміцнення та перехід до проактивної політики у євроатлантичній інтеграції (1988-1999 рр.), участь у політиці розширення ЄС і НАТО. Проаналізовано вплив глобальних та регіональних економічних процесів на перебіг євроатлантичної інтеграції Італії. Зроблено висновки щодо становища Італії у системі міжнародних відносин другої половини ХХ ст.

Результати дисертаційної роботи представлені автором в 11 наукових публікаціях, з яких - 5 у наукових фахових виданнях України, які індексуються в міжнародних базах даних. Апробація результатів дослідження здійснена під час доповідей на 5 міжнародних наукових конференціях.

5. Практичне значення одержаних результатів.

Отримані результати дослідження мають науково-теоретичне та практичне значення. Вони сприяють поглибленню знань про історію Італії ХХ ст. в українській історіографії, а також у розкритті деяких аспектів євроатлантичної інтеграції. Їх практична значущість полягає у можливості використання в практичній роботі працівників дипломатичних установ та інших органів державної влади. Текст або окремі розділи дисертаційної роботи можуть бути використані під час підготовки монографій, наукових статей, підручників та навчальних посібників та інших матеріалів навчального і навчально-

методичного характеру.

6. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

За результатами аналізу дисертаційної роботи та публікацій автора порушення академічної доброчесності не виявлені. Елементи фальсифікації чи фабрикації тексту в роботі відсутні.

7. Зауваження та рекомендації до дисертації.

Незважаючи на високу оцінку дисертаційного дослідження, вважаємо за необхідне висловити певні критичні зауваження та міркування.

1. У вступі роботи (стор. 19) при обґрунтуванні верхньої хронологічної межі дослідження варто було до факту запровадження у 1999 році в офіційний обіг валюти ЄС євро додати історичні факти набуття чинності цього ж року Амстердамського договору ЄС, який започаткував новий період в політико-правовому та економічному розвитку об'єднання, та безумовно прийняття нової редакції Стратегічної концепції НАТО. Останній документ згадується в дисертації на стор. 179.

2. У підрозділі 1.1. Джерельна база дослідження в переліку офіційних міжнародних документів відсутня згадка про Північноатлантичний договір від 4 квітня 1949 року.

3. У підрозділі 1.2. надто побіжно згадано праці дослідників історії відносин між Італією, з однієї сторони, та європейськими і євроатлантичними структурами, що є безпосереднім предметом дослідження. Натомість головну увагу приділено публікаціям з політичної історії Італії, історії партій, міжнародних відносин та двосторонніх відносин Італії з іншими країнами (США, СРСР, Югославія, НДР). Окрім того, в огляді історіографії практично немає критичного аналізу праць попередників.

4. На сторінках роботи доцільно більш розгорнуто представити аналітичний огляд оновлення стратегії діяльності НАТО по завершенні періоду «холодної війни» та відповідності зовнішньої політики Італії змінам стратегії.

5. В роботі недостатньо уваги приділено питанням позиції Італії щодо розширення Європейського Союзу на Схід Європи, а також формування зовнішньої і безпекової політики об'єднання, що вельми актуально для сьогодення процесу європейської інтеграції України.

6. Оскільки в роботі паралельно ідеться про участь Італії в НАТО та ЄС, варто більше акцентувати увагу на концептуальних аспектах «розподілу ролей» між цими організаціями у сфері безпеки, особливо у період 1990 - 1999 років, коли Європейський Союз став на шлях формування власної оборонної компоненти у вигляді Спільної політики безпеки та оборони.

7. У розділі 4 варто було більш детально представити аналіз внеску Італії у творення ЄС на початкових етапах його конституювання. Тобто представити позицію держави щодо головних напрямів розвитку об'єднання в оновленому форматі на етапі прийняття Маастрихтського та Амстердамського договорів.

8. У тексті варто уникати таких лексичних зворотів, як «на протязі», «у витоків», «положення Італії у системі міжнародних відносин», «діловодні документи». Натомість потрібно вжити терміни «упродовж», «біля джерел» чи «біля витоків», «становище Італії в системі міжнародних відносин», «документи діловодства».

9. Висновок щодо дисертаційної роботи.

Висловлені зауваження здебільшого мають рекомендаційний характер та можуть бути успішно враховані дослідником у подальшій науковій роботі. Вони не впливають на загальну позитивну оцінку представленого до захисту дисертаційного дослідження Михайла Самофатова, яке має самостійний, оригінальний і завершений характер.

На основі зазначеного вважаємо, що дисертаційне дослідження «Італія в політичних та економічних євроатлантичних інтеграційних процесах (1945 - 1999 рр.)», подане до захисту на здобуття ступеня доктора філософії, містить обґрунтовані та достовірні наукові результати і висновки, за своїм науковим рівнем і практичною цінністю, змістом та оформленням відповідає вимогам, що

передбачені наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій» (зі змінами), постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», із змінами, внесеними Постановою КМУ № 341 від 21.03.2022 року та № 502 від 19.05.2023 року, а її автор Самофатов Михайло Ігорович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

Офіційний опонент:

професор кафедри теорії права та
конституціоналізму Західноукраїнського
національного університету,
доктор історичних наук, професор

Андрій ГРУБІНКО

07 травня 2025 р.

